

3. З огляду на властивості інформації та постійно зростаючу її роль у системі життєдіяльності суспільства, необхідно направити зусилля системи державного управління на суттєве зниження корупційної та партійної складових в інформаційній сфері.

#### **Список використаних джерел:**

1. Bell D. Notes on the Post-Industrial Society. The Public Interest. 1967. №7. С. 102-118.

**Худояр Л. В.,**  
кандидат юридичних наук,  
старший науковий співробітник  
відділу історико-правових досліджень  
Інституту держави і права  
імені В. В. Корецького НАН України

### **РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА САМОВИЗНАЧЕННЯ В ПРОЦЕСІ СУВЕРЕНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ**

Юридичне закріплення права народів (націй) на самовизначення в міжнародно-правових актах відбулося з прийняттям Статуту ООН у п. 2. Ст. 1 якого зазначалося: «Розвивати дружні відносини між націями на основі дотримання принципу рівноправності та самовизначення народів, а також вживати інших відповідних заходів для зміцнення загального миру» [1, с. 7].

Відповідно до ст.1 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, прийнятого Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року й ратифікованого *Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII (2148-08) від 19 жовтня 1973 року* «Всі народи мають право на самовизначення. На підставі цього права вони вільно встановлюють свій політичний статус і вільно забезпечують свій економічний, соціальний і культурний розвиток» [2]. Пізніше у Декларації про принципи міжнародного права Генеральної Асамблеї ООН від 24 жовтня 1970 р. зазначено: «Через принцип рівноправ'я та самовизначення народів, закріпленого в Статуті ООН, усі народи мають право вільно визначати

без втручання ззовні свій політичний статус і здійснювати свій економічний, соціальний і культурний розвиток, і кожна держава зобов'язана поважати це право відповідно до положень Статуту» [3].

Право народів на самовизначення в конституційному та міжнародному праві розуміється як право народів (націй) визначати форму свого державного існування в складі іншої держави або у вигляді окремої держави. У загальному сенсі, це право тієї чи іншої групи людей (не обов'язково об'єднаних за етнічним принципом) на колективний вибір своєї спільної долі.

Право народів на самовизначення реалізується в процесі суверенізації народу. Для українського народу цей процес виявився складним шляхом у кілька століть.

Процес суверенізації народу як соціального суб'єкта розуміється як поетапне набуття самовизначення (процес і результат вибору власної програми культурного, соціально-економічного та політичного самоздійснювання, яке передбачає вільне волевиявлення з приводу даного вибору, невід'ємне право на вільне облаштування свого громадського, політичного життя й своєї держави, визначення форми правління), самоутвердження і духовне зростання, самовираження (побут, культура, мова, світогляд та спосіб мислення), самовладність (суверенна воля народу, який є носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні). Процес суверенізації народу тісно пов'язаний з процесом державотворення.

Початок процесу суверенізації українського народу та формування суверенної української національної держави був багато у чому зумовлений виникненням та формуванням козацтва. Козацтво відіграло визначну роль у справі збереження українського етносу та державності. У період козацько-гетьманської доби завершився перший етап процесу суверенізації українського народу. Зокрема відбулося самовизначення, самоутвердження і духовне зростання, самовираження українського народу, що ознаменувалося початком розвитку української літературної мови (Пересопницьке євангеліє та ін. літературні пам'ятки, наукові трактати); створенням братських шкіл, Острозької

академії, Києво-Могилянського колегіуму (пізніше академії); розвитком української науки, зокрема філософії й зачатків юриспруденції; розвитком капіталістичного уряду та створенням власної економічної й податкової системи; створенням власної армії, системи адміністративно-територіального поділу та центральних і місцевих органів державної влади, обранням республіканської форми правління тощо.

Разом з тим, несформованість політичної еліти, яка не спромоглася об'єднатися й виробити власної програми політичного й соціально-економічного розвитку українського народу, її розірваність в межах різних українських державних утворень та земель, заселених автохтонним населенням України призвела до втрати політичної і економічної автономії. Зокрема, в процесі реформи, розпочатої 1764 р. Катериною II, автономію Гетьманщини було скасовано й через рік Гетьманщину реформовано в Малоросійську губернію. Наслідками чого стали денаціоналізація та русифікація українського народу.

Наступний етап, на якому розпочалося відновлення процесу суверенізації українського народу, як соціального суб'єкта українського державотворення, розпочався з «Весни народів» 1848 року, коли в українській політико-правовій думці й серед українського населення Західної і Східної України набула розвитку та поширення ідея відтворення суверенної соборної української держави шляхом об'єднання етнічних українських земель, що перебували в складі Австро-Угорської монархії та Російської імперії. Поштовхом стали революційні події 1848–1861 рр. в Австрійській імперії, в ході яких відбулося становлення австрійського революційного конституціоналізму. Це надало можливість завершити процес культурного, соціально-економічного та політичного самоздійснювання, самоутвердження й духовного зростання, самовираження українського населення на теренах Австро-Угорщини. Результатом стала реалізація власної волі самостійно та незалежно за допомогою таких засобів як територія, народ, власний правопорядок, влада, податки, боєздатна армія, здатність брати на себе відповідальність у межах міжнародного права. Тобто

відбулося утворення власної суверенної держави – Західноукраїнської Народної Республіки.

На Наддніпрянській Україні цей етап розпочався наприкінці XIX ст. з початком створення українських політичних партій й завершився у період Українських національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. здобуттям національної державності. Комплексне поєднання історичних, етнологічних, антропологічних, соціокультурних чинників дозволили завершити процес суверенізації українського народу проголошенням Соборної Української Держави 22 січня 1919 р., закріпленням 3 січня 1919 р. Українською національною радою ЗУНР у «передвступному» договорі між ЗУНР і УНР і в ухвалі про злуку українських держав, а також в Універсалі Директорії УНР про Злуку УНР та ЗУНР від 22 січня 1919 року.

Принцип самовизначення народів (націй), проголошений американським президентом В. Вільсоном у 1918 р., був підтриманий і розвинутий в працях українських правознавців. Зокрема, О. Ейхельман назвав його не теоретично-гуманітарною догмою, а основою дійсної політичної практики. Він, на переконання О. Ейхельмана, є обов'язковим для впровадження тими народами, які «...мають достатні і відповідні територіальні, етнографічні та громадськополітичні й культурні умови, щоб творити свою власну, національну самостійну державу» [4, с. 152]. Українська нація, за твердженням О. Ейхельмана, цілковито відповідає задекларованим критеріям. С. С. Дністрянський у праці «Самовизначення народів» зазначав: «Український народ має право на самовизначення, так як усі другі європейські народи. ...Український народ заявив виразно через своїх народніх заступників, що бажає собі злуки всіх українських земель і що бажає творити одну самостійну українську республіку» [5].

Утім, як і на попередньому етапі українська нація не спромоглася висунути зі свого середовища ефективних лідерів, які б утвердили державну незалежність. Надалі в умовах більшовицького режиму відбулося тотальне винищення українських, національно свідомих провідників: військових, адміністраторів, творчої інтелігенції, лікарів, учительства. Отже, упродовж століть чужі еліти

нав'язували Україні, її регіонам різні принципи і засади організації життя, культуру й традиції. Тому у фазу новітньої незалежності український народ увійшов з різними цілями й поглядами, національним і соціальним складом, рівнем національної свідомості, національно-історичної ідентичності, які сформувалися на підставі регіональних, культурних, ідеологічних, релігійних та мовних ліній поділу [6, с. 76-77].

На початку 90-х рр. XX ст. розпочався новий етап об'єктивного й незворотнього процесу суверенізації українського народу – формування української політичної нації, який триває й до сьогодні. Під час демонтажу Союзу РСР український народ використав право на самовизначення, коли вирішив проголосити державний суверенітет й відтворити незалежну, самостійну державу Україна. Тобто українським народом в процесі суверенізації була реалізована самовладність – суверенна воля народу, який є носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні.

Збереження та подальша реалізація права на самовизначення сьогодні потребує кваліфікованої політичної еліти, здатної забезпечувати розв'язання стратегічних завдань національного розвитку та сформувати єдиний національний мовно-інформаційний, культурний, релігійний простір шляхом освіти та просвіти, щоб українці могли усвідомити себе не лише соборною державоцентричною суверенною нацією, а й відповідати на ризики і виклики під час збройної агресії Росії, яка ставить під загрозу суверенітет України.

### **Список використаних джерел:**

1. Статут Організації Об'єднаних Націй. Видано Департаментом громадської інформації ООН Київ. Україна. 2008. 68 с.
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 груд. 1966 р. К.: Право, 1995. 40 с.; [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_043#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text)

3. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами у відповідності до статуту ООН. [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995\\_569](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_569)

4. Конституційні акти України. 1917–1920. Невідомі конституції України. К.: Філософська і соціальна думка, 1992. 272 с.

5. Дністрянський С. С. Самовизначення народів. Воля. 29. 11. 1919. <https://zbruc.eu/node/93744>

6. Козловець М. А. Політична еліта як суб'єкт державотворення в умовах трансформації українського суспільства. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». 2017. 2 (33). С. 74–86.

**Чернищук Н. В.,**

*кандидат історичних наук,  
доцент кафедри публічно-правових дисциплін  
Вінницького державного педагогічного  
університету імені Михайла Коцюбинського*

## **МІСЦЕ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ ЮРИСТА В СУСПІЛЬСТВІ ТА ДЕРЖАВІ**

Юрист - це професіонал, який має спеціальні знання у сфері права і вміє грамотно їх використовувати на практиці. Юрист переконаний у винятковому призначенні права і законності для суспільства, працює в ім'я захисту прав і законних інтересів громадян.

Сьогодні в Україні більш ніж коли-небудь відбувається спеціалізація професії юриста. Суддя, прокурор і слідчі прокуратури, адвокат і працівники адвокатських юридичних контор, нотаріус, юрист - працівник силових відомств (МВС, СБУ та ін), юрисконсульт, працівник юридичних фірм, юрист в системі управління, юрист - науковець і експерт та ін - це далеко не повний перелік груп професій юриста за належністю до організаційних структур.

Професійна юридична робота забезпечує сформовану соціальну структуру: пенсійне забезпечення, засоби масової інформації, сільське господарство, сферу боротьби зі злочинністю, територіальне обслуговування населення та ін. Ринок